

Lausunto valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2026

Eduskunta
Hallintovaliokunta
Valiokunnan kokous 2.10.2025

Vuoden 2026 talousarvioesityksessä opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahataso on noin 8,9 mrd. euroa. Määrärahamuutokset aiheutuvat ensisijaisesti hallitusohjelman mukaisista lisäyksistä sekä sopeuttamistoimenpiteistä. Hallitusohjelman mukaisia lisäyksiä ovat varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistaminen, jonka taso nousee 150 milj. euroon.

Keskeisimpiä sopeuttamistoimenpiteitä vuonna 2026 ovat valtionavustusten tason aleneminen 65 milj. eurolla. Ensi vuodelle päätetyistä valtionavustusten sopeutuksista korkeakoulutukseen kohdistuu 52,7 milj. euroa, rakentamisen investointiavustuksiin 4 milj. euroa, aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionosuuksien vähentämiseen 7 milj. euroa sekä jatkuvan oppimisen erillisavustukseen 1,3 milj. euroa.

Opetusministerin vastuualue

Varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen sekä toisen asteen koulutukseen sisältyy vuodelle 2026 merkittäviä panostuksia laadukkaiden ja tasa-arvoisten palveluiden järjestämisen edellytyksiin sekä kehittämistoimintaan.

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoituksesta valtaosa sisältyy valtionvarainministeriön pääluokkaan osaksi kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää. Niiden rahoituksen määrä on yhteensä yli 10 mrd. euroa eli valtaosa kuntien menoista muodostuu sivistystoimen tehtävien toteuttamisesta. Opetus- ja kulttuuritoimi osallistuu aktiivisesti peruspalveluiden valtionosuuksien budjointiprosessiin ja kuntatalousohjelman valmisteluun. Peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuu 75 miljoonan euron säästö vuodesta 2026.

Kokonaisuutena varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen sekä vapaaseen sivistystyöhön esitetään opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan yhteensä n. 902 milj. euroa. Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen ehdotetaan hallitusohjelman toimenpiteiden vuoksi 50 milj. euron lisäystä vuodelle 2026. Määrärahalisäys kohdistetaan perusopetuksen vahvistamiseen eli mm. oppimisen tuen uudistamisen toimenpiteisiin, yksityisten opetuksen järjestäjien kotikuntakorvauksen tason nostamiseen 100 prosenttiin ja järjestäjien velvollisuuksien yhtenäistämiseen. Perusopetukseen valmistavan opetuksen lisäopetukseen esitetään yhteensä 20,3 milj. euroa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöpulan ratkaisemista jatketaan täydennyskoulutusmallin avulla, ja tähän osoitetaan 6 milj. euroa. Aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionosuuksia vähennetään 7 milj. euroa. Vähennys korvataan kunnille korottamalla toiminnasta perittävien maksujen enimmäismääriä.

Vapaaseen sivistystyöhön esitetään ensi vuodelle n. 181 milj. euroa. Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen ja ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen tarjonnan vahvistamista jatketaan. Kotoutumiskoulutuksen määräraha laskee vuoteen 2025 nähden 3,5 milj. euroa. Tästä 3 milj. euroa johtuu ukrainalaisten kotoutumiskoulutukseen osoitetun määräaikaisen rahoituksen poistumisesta ja ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen lisäämiseen kohdistetun määrärahatason laskemisesta 1 milj. eurosta 0,5 milj. euroon kehysten mukaisesti. Vapaan

sivistystyön rahoitus vaikuttaa kuntatalouteen vain siltä osin, kun kyseistä toimintaa järjestää kunnallinen toimija.

Ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen ehdotetaan yhteensä noin 1,4 mrd. euroa, missä on 43 milj. euroa lisäystä vuoden 2025 varsinaiseen talousarvioon. Talousarvioesityksen mukainen valtionosuusrahoitus ammatilliseen koulutukseen on 2,1 mrd. euroa ja lukiokoulutukseen 968 milj. euroa. Luvut sisältävät valtionrahoituksen lisäksi myös kuntarahoitusosuuden, mikä on ammatillisessa koulutuksessa 1,1 mrd. euroa ja lukiokoulutuksessa 607 milj. euroa.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusperusteet uudistuvat ja toiminnanohjauksen kehittämiseksi käynnistetään kahdeksanvuotinen kokeilu. Uudistukset toteutetaan kustannusneutraalisti. Uusia rahoitusperusteita sovelletaan ensimmäistä kertaa vuoden 2026 rahoituksesta päätettäessä. Toiminnanohjauksen ja rahoitusperusteiden uudistuksilla luodaan koulutuksen järjestäjille kannusteet ja ohjausmekanismit, joilla koulutustarjonta suuntautuu nykyistä paremmin työelämän ja väestön osaamistarpeiden mukaisesti. Uudistuksilla tuetaan samalla myös laadukkaan opetuksen ja ohjauksen järjestämistä.

Englanninkielinen lukiokoulutus käynnistyy syksyllä 2026 ja englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittaminen mahdollistuu syksystä 2028 lukien. Tavoitteena on vahvistaa heikosti suomen tai ruotsin kieltä taitavien nuorten sivistyksellisiä oikeuksia. Koulutuksen järjestäjien osalta uudistus toteutetaan kustannusneutraalisti. Lukiokoulutuksen rahoitusperusteita uudistetaan vahvistamaan syrjäisten ja opiskelijamäärältään pienempien sekä vähemmistökielellä sijaintikunnassa opetusta järjestävien lukiokoulutuksen järjestäjien rahoitusta. Tällä turvataan koulutuksen saavutettavuutta ja sivistyksellisten oikeuksien yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Rahoitusperusteiden muutokset toteutetaan kustannusneutraalisti ja niitä sovelletaan ensimmäistä kertaa vuoden 2026 rahoituksesta päätettäessä.

Toisen asteen koulutuksen opiskelijoiden oikeutta oppimisen tukeen ja erityisopetukseen vahvistetaan ja tuen jatkuvuus perusopetuksesta toiselle asteelle turvataan. Ammatillisessa koulutuksessa uudistus tulee voimaan 1.8.2026 ja lukiokoulutuksessa se tuli voimaan tänä syksynä. Tavoitteena on sujuvoittaa niveltäminen koulutusvalintoja, vähentää koulutuksen keskeyttämistä, parantaa opiskelijoiden edellytyksiä tutkinnon suorittamiseen ja vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia.

Hallitus antaa eduskunnalle esityksen, jonka mukaan EU- ja ETA-valtioiden ulkopuolelta opiskelijan oleskeluluvalla saapuville toisen asteen koulutuksen opiskelijoille otetaan käyttöön lukuvuosimaksut 1.8.2026 alkaen. Lukuvuosimaksuvelvollisten opiskelijoiden koulutusta ei rahoiteta jatkossa valtionosuusrahoituksella. Tämän takia koulutuksen järjestäjille myönnettävää rahoitusta vähennetään yhteensä 12 milj. euroa vuonna 2026 ja 18 milj. euroa vuodesta 2027 lukien. Vuonna 2026 ammatillisen koulutuksen rahoitus vähenee 10 milj. euroa ja lukiokoulutuksen rahoitus 2 milj. euroa. Vuodesta 2027 lukien vähennys on ammatillisessa koulutuksessa 15 milj. euroa ja lukiokoulutuksessa 3 milj. euroa. Toisen asteen koulutuksen kokonaisvähennyksestä arvioidaan noin 75 % kohdistuvan kuntapohjaisille koulutuksen järjestäjille.

Aiemmin päätetyn mukaisesti ammatillisen koulutuksen valtionosuusrahoitus vähenee 5 milj. euroa ja toisen asteen koulutuksen hankerahoitus 1 milj. euroa korvaavina säästötoimina sen vuoksi, että toisen asteen koulutuksen oppimateriaalien maksuttomuuden rajausta ei toteutettu.

Tiede- ja kulttuuriministerin vastuualue

Taiteen ja kulttuurin määrärahoihin ehdotetaan noin 547,5 miljoonaa euroa, joka on 9,5 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa.

Ensi vuoden ajan Oulu on Euroopan kulttuuripääkaupunki. Ohjelma on juuri julkistettu ja luvassa on 3 000 tapahtumaa, 520 kulttuurihanketta sekä uusia tiloja taiteelle ja kulttuurille. Ohjelmaa toteutetaan 40 kunnan yhteistyöllä ja mukana on 40 yritys yhteiskumppania. Valtio osallistuu kulttuuripääkaupunkihankkeen rahoittamiseen yhteensä 20 milj. eurolla, josta vuoden 2026 osuus on 9,5 milj. euroa.

Esittävän taiteen ja museoiden valtionosuuksiin ehdotetaan noin 155,2 milj. euroa. Indeksi- ja kustannustasotarkistukset ovat yhteensä 7,8 milj. euroa. Merkittävä osa esittävän taiteen laitoksista on kuntien ylläpitämiä.

Yleisten kirjastojen valtionavustuksiin ehdotetaan noin 9,2 milj. euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön jakamiin taiteen ja kulttuurin avustuksiin kohdistuu kaikkiaan 10,18 miljoonan euron säästö. Budjettiriihessä yritystukiin kohdennetun 7,8 miljoonan euron lisäksi näihin avustuksiin kohdistuu sekä kehysriihessä päätetty 1,6 miljoonan euron säästö kulttuuritilojen investointiavustuksiin, että kertaluonteinen 0,78 miljoonan euron toimintamenosäästö.

Budjettiriihessä linjattiin 7,8 miljoonan euron yritystukileikkauksesta opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämiin taiteen ja kulttuurin edistämisen avustuksiin. Elokuva-alalle kohdistuva leikkaus on pienennetty 5,5 miljoonaan.

Liikunta-, urheilu- ja nuorisoministerin vastuualue

Liikuntatoimen määrärahoihin ehdotetaan vähän alle 158 milj. euroa, joka on noin 3 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Lisäykseen vaikuttavat pääosin valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten valtionosuuden kustannuspohjan ja indeksin tarkistukset, yhteensä 5,682 milj. euroa. Liikuntatoimen osuus valtiontalouden sopeutuksista vuonna 2026 on 2,92 milj. euroa kohdentuen pääosin liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksiin. Sopeutuksista 0,520 milj. euroa johtuu kevään kehysriihessä päätetystä uudesta toimintamenosäästöstä. Liikuntapaikkarakentamiseen kohdentuneet sopeutukset ovat kohdentuneet suurelta osin kuntatalouteen.

Liikunnallisen aktiivisuuden lisäämiseen on varattu hallituskaudeksi vuosittain 20 milj. euroa. Määrärahalla toteutetaan liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollista Suomi liikkeelle -ohjelmaa. Liikuntaa ja huippu-urheilua edistetään hallitusohjelman mukaisesti kiinnittäen erityistä huomiota tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja vastuullisuuden vahvistamiseen.

Nuorisotyön määrärahoihin ehdotetaan noin 71 milj. euroa, joka on noin miljoona euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Muutos johtuu pääosin vuoden 2025 kertaluonteisesta rahoituksesta. Nuorten hyvinvointia tuetaan hallitusohjelman mukaisesti. Hallitus on laatinut laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, ja ohjelmalle ei ole erillistä rahoitusta.

Nuorisotyön osuus kevään kehysriihessä päätetystä uudesta toimintamenosäästöstä vuonna 2026 on 0,260 milj. euroa kohdentuen valtionavustuksiin.

Lasten ja nuorten harrastustoiminnan (Harrastamisen Suomen malli) edistämisen määrärahaan ehdotetaan vuoden 2026 talousarviossa pysyvää 5 milj. euron korotusta, jolloin määrärahasoksi vakiintuisi 19,4 milj. euroa. Harrastamisen Suomen mallin rahoitus jaetaan valtionavustuksina kunnille, jotka vastaavat mallin toteutuksesta oman kuntansa lasten ja nuorten toiveiden mukaan. Tavoitteena on, että jokaisella lapsella ja nuorella olisi mahdollisuus mielekkääseen ja maksuttomaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä.